

MİLLİ EĞİTİM KARARLARINDA SENDİKAL ETKİLER: MEMNUNİYET VE KAYGILAR

UNION EFFECTS ON NATIONAL EDUCATION DECISIONS: SATISFACTION AND CONCERNS

Yunus Emre AVCI¹

Öz

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de Milli Eğitime dair alınan kararlarda eğitim sendikalarının etkilerini incelemektir. Araştırma betimsel tarama modelinde nitel bir araştırmadır. Araştırmanın çalışma grubunu ölçüt örnekleme yoluyla belirlenen Eğitim Bir-Sen, Türk Eğitim-Sen ve Eğitim-Sen olmak üzere en fazla üyeye sahip üç eğitim sendikası ve sendika üyesi olmayan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde betimsel analizden yararlanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; öğretmenlerin çoğunluğu Milli Eğitim Bakanlığının yönetsel kararlarında sendikaların etkili olduğunu ifade etmiş ve en sık yönetici atamalarında sendikal etkiye değinmişlerdir. Sendikaların Milli Eğitim kararlarını etkilemesini değerlendiren öğretmenlerin yarıya yakını sendikal etkiyi öğretmene destek olması ve pozitif rollerinden dolayı doğru bulurken, kalan öğretmenler ise adaletsizlik, ihtilafa sebep olma ve siyasal etkiler altında kalınmasından dolayı doğru bulmamışlardır. Milli Eğitimin eğitsel kararlarında sendika etkisinin memnuniyet verici yanlarının olup olmadığı sorulan öğretmenlerin yarıya yakını sendikaların bir işe yaramadığından dolayı memnuniyet verici bir tarafının olmadığını belirtirken memnuniyet verici yanlarına değinen öğretmenlerin en çok üzerinde durduğu konu öğretmen haklarını savunmalarıdır. Sendikal etkinin rahatsız edici yönlerine değinen öğretmenlerin en sık bahsettiği konu sendikaların adaletsizlik, kayırma ve ayrıştırmaya sebep olmalarıdır.

Anahtar Kelimeler: Sendikalar, Eğitim Sendikaları, Eğitim Kararları.

Abstract

The aim of this study was to investigate the effects of education unions in decisions regarding the National Education in Turkey. The research is a qualitative research in descriptive survey model. The study group of the study consists of three education unions with the highest number of members, namely Eğitim Bir-Sen, Türk Eğitim-Sen and Eğitim-Sen and non-union teachers. A structured interview form developed by the researchers was used as a data collection tool. Content analysis was used to analyze the research data. According to the results of the research; the majority of teachers stated that trade unions were effective in the administrative decisions of the Ministry of National Education and mentioned the trade union influence in the most frequent administrative appointments. Almost half of the teachers who evaluated the effect of unions on National Education decisions found the union effect correct because of its support to teachers and their positive roles. The remaining teachers did not find it appropriate for unions to participate in decisions due to injustice, causing conflict and had being under political influence. In the educational decisions of the National Education, teachers were asked whether there is a satisfactory aspect of the union effect or not. Teachers who talk about the disturbing aspects of trade union influence most frequently talk about the unions that cause unfairness, favoritism and segregation.

Keywords: Unions, Education Unions, Education Decisions.

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Siirt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, yunusavci027@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-1361-1463

GİRİŞ

Demokratik ve sosyal hukuk devleti ilkesinin en temel gereklerinden biri örgütlenme özgürlüğünün sağlanmasıdır. Örgütlü toplum, demokratik toplum düzenini ve katılımcı yönetimi sağlamanın vazgeçilmez şartı olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’de memurlar dâhil tüm çalışanların sendikal örgütler kurabilmeleri, kurulmuş bulunan sendikalara üye olabilmeleri, sendikalar ve üst kuruluşlarının amaçları doğrultusunda serbestçe faaliyette bulunabilmeleri örgütlenme özgürlüğü kapsamında güvence altına alınmıştır (Genelge, 2005). Türkiye’de eğitim alanında bilinen ilk örgütlenme 1908 yılında Encümen-i Muallimin adıyla başlamış ve günümüze kadar çeşitli dernek ve sendika isimleri altında varlığını sürdürmüştür (Akyüz, 2007). Öğretmen örgütlenmeleri, eğitim politikalarına yön vermesi açısından da özel bir öneme sahiptir. Öğretmenlerin mesleki örgütlenme kurup sendikalaşmaya yönelmeleri, sadece onların mesleki çıkarlarını, ekonomik durumlarını ve statülerini iyileştirmekle kalmaz, aynı zamanda ülke genelinde uygulanan eğitim politikalarını da etkiler (Cerev, 2013). Sendikalar demokratik kültürünün güçlendiği alanlarda yönetimin kararlarını etkileyebilen önemli sivil toplum örgütleridir. Sendikaların temel amaç ve işlevi işgören haklarını korumak, mesleki ve sosyal iyileştirmeler için projeler geliştirmek, işgörenler arasında dayanışmayı tesis etmektir. Bu bağlamda Türkiye’de sendikaların mücadelesi sonucunda birçok işgörenin özlük haklarındaki iyileştirmeler bunun güzel örnekleridir. Sendikaların üye sayısının çokluğu temsil güçlerinin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla eğitim alanında sendikal faaliyet gösteren örgütler Türkiye’deki en güçlü sivil örgütleri olarak görülebilir.

Hükümetlerin sendikalarla yaptığı toplu sözleşmeler sendika gücünün önemli bir göstergesidir. Sivil toplum örgütlerinin ve sendikaların karar mekanizmasında olması ve kararı etkileyebilecek güce sahip olması demokratik anlamda bakıldığında olumlu yorumlanmaktadır. Fakat Türkiye kamuoyunda yer tutan haber kaynakları incelendiğinde ve sendikaların basın yayın organları aracılığıyla birbirlerini itham eden birçok eleştirisi göz önünde bulundurulduğunda bu konuda karmaşıklığın olduğu anlaşılmaktadır. Bu konu araştırmanın problem durumunu yansıtmaktadır. Sendikal etkinlikler demokratik kültürün önemli bir göstergesi olurken Türkiye’de öğretmenler eğitim sendikalarını nasıl görmektedir?

Türkiye’de Sendikalar

Türkiye’de devlet memurlarına sendikal hakların tanınması 1961 anayasasıyla resmi hüviyet kazanıp 1965’te uygulanmaya başlanmakla birlikte 1971 yılında yapılan anayasaya değişikliğiyle tekrar ortadan kalkmıştır. 1995’te yapılan bir düzenlemeyle bu hak tekrar tanınmıştır. 2001 yılında “Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu” çıkarılmış ancak ilk toplu sözleşme 2012-2013 dönemini kapsayacak şekilde iki yıllık olarak 2011 yılında gerçekleştirilmiştir. Kanunda belirtildiği üzere Toplu Sözleşme’nin amacı (Madde 1), “*kamu görevlilerinin ortak ekonomik, sosyal ve meslekî hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi için oluşturdukları sendika ve konfederasyonların kuruluşu, organları, yetkileri ve faaliyetleri ile sendika ve konfederasyonlarda görev alacak kamu görevlilerinin hak ve sorumluluklarını belirlemektir*”. Toplu Sözleşme Kanunu’na bakıldığında sendikaların karar sürecinde etkili olması yasalarla güçlendirilmiştir.

Toplu sözleşmelerdeki en avantajlı noktalardan birisi toplu sözleşme metninde (ya da toplu sözleşme niteliğindeki Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararında) yer alan hükümler, başka bir işleme gerek kalmaksızın doğrudan yürürlüğe girmesidir. Bu yönüyle toplu sözleşme hükümleri, aynı konuya ilişkin kanun veya sair mevzuat hükümlerinden önce uygulanacak hükümler olarak doğrudan yürürlüğe giren mevzuat hükmündedir (Online 1, 2011). Toplu sözleşmelerde sendikaların ve hükümetin üzerinde uzlaştığı konular “doğrudan

yürürlüğe giren mevzuat hükmünde” olduğu için elbette Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) kararlarına da önemli etkiler yapması kuvvetle muhtemeldir. Fakat bu kararların içerik ve niteliği ayrı bir konudur. Dolayısıyla toplu sözleşmeyle birlikte sendikaların MEB kararlarındaki etkisi artmıştır. Nitekim memur sendikalarının üyeleri içerisinde kahir ekseriyete sahip olan eğitimciler için her zaman ayrı parantezler açılmış ve toplu görüşmelerdeki başlıca konular içerisinde eğitim camiası yer almıştır.

2018 verilerine göre Milli Eğitim Bakanlığı personelinin üye olduğu toplam 35 sendika mevcuttur. 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanununa tabi toplam 983.509 MEB personelinden 702.848 kişinin bu sendikalara üye olduğu tespit edilmiştir (Online 2, 2018). Bu MEB personelinin %71,5’inin herhangi bir sendikaya üye olduğu anlamına gelmektedir. 2019 istatistiklerine göre toplam 1 milyon 702 bin sendikalı üyenin 784.375’i MEB personelidir. Diğer bir ifadeyle Kamu sendikalarına üye olan memurların %46’sını MEB personeli teşkil etmektedir (Online 3, 2019). Bu bakımdan eğitim çalışanlarına yönelik kazanımlar birçok kez toplu sözleşmelerde ayrı bir başlık altında önemli yer bulmuştur. Örneğin ilk toplu sözleşmede “Eğitim Çalışanlarına Yönelik 18 Kazanım” ayrı bir başlık altında sendika raporlarında yer almıştır (Online 1, 2011). Son yıllarda eğitim sendikalarının üye sayısındaki artışlarla birlikte eğitim politikalarında daha fazla etki gücü kazandığı söylenebilir. Örneğin 2010 yılında yapılan 18. MEB Şurasında Dönemin Memur-Sen başkanı Ahmet Gündoğdu tarafından önerilen 4+4+4 sistemi komisyon görüşmelerinde kabul görmemesine rağmen genel kurulda önerge verilerek oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

Türkiye’deki günümüz eğitim sendikalarının şekillenmesinde siyasi ve ideolojik etkiler belirleyici olmuştur. Tarihsel süreçte sendikaların isimleri değişse de belli ideolojik çizgiler hep belirgin kalmıştır ve yeni gelen sendikalar önceki sendikaların devamı niteliğinde iş görmüştür (Eraslan, 2012). Bu durumun sendikaların güçlü bir işbirliği kurmalarına engel olmakla birlikte, öğretmenlerin sendikal algılarını olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Bu durum sendikaların bağımsız hareket etmesi önünde önemli bir engel teşkil edebilmektedir. İdeolojik temelde hareket eden sendikaların siyasi parti uzantıları gibi hareket etmesi, gerçek anlamda sendikal faydaların ortaya çıkmasına engel olması sonucunu doğurmaktadır.

Tablo 1. Türkiye’de İdeolojik Tabanlı Sendika Oluşumu

İdeoloji	1950-1960	1960-1971	1971-1980	1980 ve Sonrası
Sol Gelenek	TÖDMF	TÖS	TÖB-DER	Eğitim-İş, Eğitim Sen
Milliyetçi-Sağ Gelenek	-	Milliyetçi Türk Öğretmenleri Sendikası	Ülkü-Bir	Türk-Eğitim-Sen
Milli Görüş Geleneği	-	-	Mefkûreci Öğretmenler Derneği	Eğitim-Bir-Sen

Kaynak: Eraslan, 2012.

İdeolojik bağlanmanın bir diğer sonucu da siyasi iktidarların kendi eğitim sendikasını oluşturma ya da desteklemelerine yönelik kurgulanan politikalarıdır. Siyasi iktidarlar kendi eğitsel politikalarını desteklemek ve onaylatmak amacıyla sendikaları kullanırken; bu denklemin parçası olan eğitim sendikaları da tayin, terfi ve kadrolaşma istemleri ile karşılıklı araçsal ilişkiyi oluşturmaktadır (Eraslan, 2012). Bu durumda sendikaların eğitim politikalarına kontrollü ve yönlendirilmiş bir etkisinden bahsedilebilir. Bu durum ise

sendikalardan umulan fayda değildir. Öğretmen görüşlerine başvuru yapılan araştırma sonuçlarında da eğitim sendikalarıyla ilgili “Eğitim sendikaları, belli siyasi fikirlere göre yapılmış ve siyasileşme eğilimleri yüksek örgütler” fikri öğretmenlerin çoğunlukla katıldığı görüş olarak karşımıza çıkmaktadır (Yasan, 2012; Kayıkçı, 2013).

Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığının yönetsel kararlarında eğitim sendikalarının etkilerini incelemektir. Temel amaç kapsamında öğretmenlerle mülakat yapılmış ve onlara Milli Eğitim kararlarında sendikaların etki alanları, sendikaların karar sürecine katılımlarının memnuniyet verici ya da rahatsız edici taraflarının olup olmadığı ve eğitim kararlarında sendikal etkilerin öğretmen görüşleri bağlamında değerlendirilmesini amaçlayan aşağıda yer alan sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sizde Milli Eğitimin yönetsel kararlarında etkili olan sendikalar hangi alanlarda etkilidir?
2. Sendikaların Milli Eğitimin kararlarını etkilemesini doğru buluyor musunuz? Niçin?
3. Sendikaların karar sürecine dâhil edilmesinin memnuniyet verici tarafları nelerdir? Niçin?
4. Sendikaların karar sürecine dâhil edilmesinin rahatsız edici tarafları nelerdir? Niçin?

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve analizine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel yöntemle desenlenmiş betimsel bir araştırmadır. Nitel araştırma "Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" türü olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 39). Betimsel analiz; elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlandığı, görüşülen bireylerin görüşlerinin çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla sık sık doğrudan alıntılarının kullanıldığı ve elde edilen sonuçların neden- sonuç ilişkileri çerçevesinde yorumlandığı analiz tekniğidir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitleme örnekleme yöntemi esas alınmıştır. Buna göre Türkiye’deki temsil oranı en fazla olan üç sendikadan gönüllü katılımcılar ile sendikası olmayan katılımcılar çalışma grubunu oluşturmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim-öğretim yılında, Siirt ili merkez ilk ve ortaokullarında görevli, gönüllülük esasına dayalı olarak seçilen 20 öğretmen yer almıştır. Tablo 2’de araştırmaya katılan öğretmenlerin kişisel özellikleri verilmiştir.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Kişisel Özellikleri

Meslek / (Kısaltma)	Cinsiyeti	Mesleki Kıdem	Sendika
1. Öğretmen (Ö. 1)	Kadın	6-10 yıl	-
2. Öğretmen (Ö. 2)	Kadın	16+	-
3. Öğretmen (Ö. 3)	Erkek	6-10	-
4. Öğretmen (Ö. 4)	Kadın	11-15	-
5. Öğretmen (Ö. 5)	Erkek	11-15	Eğitim Sen
6. Öğretmen (Ö. 6)	Kadın	16+	Eğitim Sen
7. Öğretmen (Ö. 7)	Kadın	16+	Eğitim Sen
8. Öğretmen (Ö. 8)	Erkek	1-5	Eğitim Sen
9. Öğretmen (Ö. 9)	Erkek	16+	Eğitim Sen
10. Öğretmen (Ö. 10)	Kadın	1-5	Türk Eğitim Sen
11. Öğretmen (Ö. 11)	Kadın	11-15	Türk Eğitim Sen
12. Öğretmen (Ö. 12)	Kadın	6-10	Türk Eğitim Sen
13. Öğretmen (Ö. 13)	Erkek	6-10	Türk Eğitim Sen
14. Öğretmen (Ö. 14)	Kadın	6-10	Türk Eğitim Sen
15. Öğretmen (Ö. 15)	Erkek	11-15	Türk Eğitim Sen
16. Öğretmen (Ö. 16)	Erkek	1-5	Eğitim Bir Sen
17. Öğretmen (Ö. 17)	Erkek	6-10	Eğitim Bir Sen
18. Öğretmen (Ö. 18)	Erkek	11-15	Eğitim Bir Sen
19. Öğretmen (Ö. 19)	Erkek	11-15	Eğitim Bir Sen
20. Öğretmen (Ö. 20)	Erkek	11-15	Eğitim Bir Sen

Veri Toplama Aracı

Araştırmada ölçme aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu görüşmenin amacı hakkında bilgi ve görüşme sorularını içeren veri toplama aracıdır (Creswell, 2003: 216). Görüşme formunda üç adet tanılayıcı bilgi sorusu (cinsiyet, kıdem ve sendika üyeliği) ve dört temel açık uçlu soru yer almaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde görüşme önceden planlanır, ne tür soruların sorulacağı ve hangi verilerin toplanacağı önceden ayrıntılı bir şekilde saptanır ve saptanan görüşme planı böylelikle uygulanır (Uzuner, 1999; Karasar, 1998). Nitel araştırmalarda güvenilirlik, araştırmanın literatüre eklediği inandırıcı ek bilgiler ve insan yaşamında karşılaşılan sorunlara getirdiği çözüm çerçevesinde değerlendirilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 265). Bu kapsamda uygulamadaki ve alınan cevaplardaki ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Nitel veri toplamak amacıyla hazırlanan görüşme formunun geçerliliğini sağlamak için öncelikle iki katılımcı ile deneme yapılmıştır. Deneme görüşmesi yapılan bu iki katılımcı çalışma grubuna dâhil edilmemiştir. Aynı zamanda alanda iki uzmana başvurularak görüşme formunun kapsam geçerliliği ile ilgili bilgi alınarak ve ilgili alanyazın taranarak görüşme formunun geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca tablolarda kategorize edilen fikirlere ilişkin katılımcı görüşleri tablo altlarında cümleler halinde doğrudan aktarılarak inandırıcılık sağlanmaya çalışılmıştır.

Verilerin Toplanması

Siirt merkezde yer alan devlete ait ilkokul ve ortaokullara gidilerek öğretmenler için uygun olan zaman konuşulup birebir görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılar ses kaydını kabul

etmediklerinden dolayı araştırma verileri görüşme esnasında araştırmacının kendisi tarafından yazılarak kaydedilmiştir.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada nitel yöntemler kullanılmış olup betimsel analiz süreci takip edilmiştir. Miles ve Huberman'ın (1994) belirttiği gibi veri analizi sürecinde dört aşama takip edilir. Elde edilen bulguları düzenlenir ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunulur. Elde edilen veriler mantıklı ve anlaşılır biçimde betimlenir, yapılan bu betimlemeler yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir. Birtakım sonuçlara ulaşılır ve araştırmacının yapacağı yorumlar arasında ortaya çıkan temaların ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması ve ileriye yönelik tahminlerde bulunulması işlemleri vardır. Mevcut araştırmada bu safhalar göz önünde bulundurularak, elde edilen veriler betimlenmiş ve katılımcı ifadelerinden doğrudan alıntılar yapılarak betimsel analizle sonuçlar yorumlanmıştır

BULGULAR

Bu bölümde toplanan verilerden elde edilen bulgular, yapılan tasniflere göre başlıklar altında sunulmaktadır yorumlanmıştır.

Milli Eğitim Kararlarında Sendikaların Etki Alanları

Öğretmenlerle yapılan görüşmeler sırasında ilk olarak öğretmenlere “Sizce Milli Eğitimin yönetsel kararlarında sendikalar etkili midir? Etkili buluyorsanız hangi alanlarda etkililer?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya öğretmenler tarafından verilen cevaplar Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Eğitim Kararlarında Sendikaların Etki Alanları

Grup	Kodlar	<i>f</i>
Sendika Üyeliği Olmayanlar	Politika, eğitim modelleri	1
	Memur hakları	1
	Yönetici atamaları, mülakat sınavları	1
	Her alanda etkililer	1
	Hiçbir alanda etkili değiller	1
Eğit. Sen	Yönetici atamaları ve kadrolaşma	2
	Her alanda etkililer	1
	Hiçbir alanda etkili değiller	1
Türk Eğit. Sen	Yönetici atamaları	1
	Memur hakları	1
	Hiçbir alanda etkili değiller	4
Eğitim Bir Sen	Yönetici atamaları	4
	Hiçbir alanda etkili değiller	1
Toplam		20

Görüşme yapılan öğretmenlerin çoğunluğu, sendikaların yönetici atamalarında etkili olduğunu belirtmişlerdir. Sendikaların eğitsel kararlarda hiçbir alanda etkili olmadığını düşünen öğretmenlerin sendikaların faaliyet alanları konusunda bilgi sahibi olmadıkları ifade edilebilir. Doğrudan alınan cevaplar şu şekildedir:

Yönetmel alanların dışında, öğretmenlerin haklarını savunmada ve eğitimin daha da geliştirilmesi konusunda etkilidir. Eğitim politikaları ve uygulanacak eğitim modellerinde de etkilidirler. (Ö. 1). Okulların yönetici atamalarında sendikalar oldukça etkilidir. Milli eğitim bünyesinde bazı sınavlarda mülakat yapıldığından onlarda da etkililer (Ö. 3). Kısmen etkili gibi görünseler de sendikaların hiçbir alanda tatmin edici bir düzeyde etkisi yoktur (Ö. 4). Tüm milli eğitim kararlarında her alanda etkililer. Kendi görüşünde ve tarafında olanları kayırdıkları için etkilidirler. Mesela yönetici atamaları, kadrolaşma, yapılan özellikle mülakat sınavları vb. her alanda kendi taraftarlarını getirmek istiyorlar. Tabi yetkili sendika kimse onun sözü daha fazla geçmekte (Ö. 5). Tüm alanlarda oldukça etkili görünüyorlar. Mesela nöbet meselesinde bastırarak nöbete ek ders ücretine yansımaları temin ettiler ve yetkili sendika zam görüşmelerinde de etkilidir elbette. Sosyokültürel alanda etkililer mesela kıyafet serbestliğini kendi üyelerine sağlayabiliyorlar. Yönetici atamalarında özellikle yetkili sendikaların ne kadar etkili olduğu herkesin malumudur. Daha sayamayacağım nice alanlarda sendikalar etkilidir (Ö. 8). Personelin sosyal ve mali haklarında daha çok etkili olduğu görülmektedir. Sendika avukatları vasıtasıyla üyesinin haklarını kolaylıkla hukuki yollarla alabilmekte (Ö. 15). Hiçbir alanda etkili değiller. Maaşlar dolar kuru olarak 3 yıldır azalıyor. Sendikalar siyasi parti uzantısı olmaktan öteye geçemiyorlar (Ö 16).

Eğitim Kararlarında Sendikal Etkilerin Değerlendirilmesi

Görüşme yapılan öğretmenlere yöneltilen “Sendikaların Milli Eğitimin kararlarını etkilemesini doğru buluyor musunuz? Niçin?” sorusuna öğretmenlerden 12’si olumlu yanıt vermiş ve gerekçelerini ifade etmişlerdir. Sekiz öğretmen de olumsuz yanıt vermiş ve görüşlerini çeşitli ifadelerle desteklemişlerdir (Tablo 4).

Tablo 4. Eğitsel Kararlarda Sendika Etkisinin Değerlendirilmesi

Yaklaşım	Kodlar	f
Doğru bulanlar	Milli eğitim kararlarını düzeltme, denetleme ve yenilenme	5
	Öğretmenin halinden anlayan destek verici özelliği	6
Doğru bulmayanlar	Siyasi etkilerin çok olması	3
	Adaletsizlik	4
	İhtilafa sebep olması	2
Toplam		20

Görüşme yapılan öğretmenlerin çoğunluğu (11) sendikaların karar sürecine dâhil edilmesini olumlu bulmuşlar ve sebeplerini farklı şekillerde beyan etmiştir. Dokuz öğretmen ise farklı sebeplerden dolayı sendikaların karar sürecine dâhil edilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Öğretmen ifadelerinden yapılan alıntılar aşağıda yer almaktadır.

Doğru buluyorum. Çünkü sendikaların etkisiyle Milli Eğitimde meydana gelen hata ve eksiklikler denetlenebilir ve bu konuda MEB’in kendisini yenilemesi sağlanabilir. Her kurum hata yapabilir, özellikle sivil toplum kuruluşlarıyla desteklenmelidir (Ö. 1). Eğitsel açıdan

alınan bir karara karşı bir dik duruş varsa ki bunu ancak sendikalar vasıtasıyla yapabiliyoruz, doğru buluyorum. Dolayısıyla sendikaları eğitim sistemi açısından bir ihtiyaç olarak görüyorum (Ö. 17). Doğru buluyorum. Çünkü sendikalar öğretmenlerin istekleri ve yaşadığı sorunlar konusunda daha fazla bilgiye sahip. Zaten üyeleri öğretmenlerden oluşan bir birlik olduğundan öğretmenin halinden daha iyi anlayan ve bir birlik olarak söz geçirebilme ve dikkate alınma özelliğinden dolayı öğretmenlere destek olacak bir yapıdadır (Ö. 2). Evet, çünkü sendikalar öğretmenle daha iç içedir ve sıkıntılar, ihtiyaçlar nelerdir farkındalıkları daha yüksektir (Ö. 12). Eğitim çalışanlarının kazanılmış haklarının korunması ve geliştirilmesi doğrultusunda bir etkisinden söz ediliyorsa tabiki olumlu buluyorum. Amacına uygun olarak sendikaların milli eğitimin karar alma noktasında görüş bildirmesi gereklidir (Ö. 13). Doğru buluyorum. Çünkü sendikalar öğretmenlerin ilgi ve ihtiyaçlarını çok iyi takip edip gözlemledikleri için bu konuda destek olmasını doğru ve gerekli görüyorum (Ö. 14).

Hayır, doğru bulmuyorum. Çünkü parti politikalarına göre yön vermeye çalışıyorlar. Eğitim politikaları siyasetten uzak, millet menfaatine uygun olmalıdır (Ö. 4). Doğru bulmuyorum, taraflı ve adaletsiz davrandıkları için. Her sendika öncelikle kendi üyesinin haklarını koruma ve mümkün olduğunca başka sendika üyelerine fırsat vermeme eğilimiyle davranıyorlar. Bu durum liyakati ortadan kaldırıyor. Ya tüm öğretmenlerin -ayrım yapmaksızın- haklarını koruyan tek bir sendika ki şu anda ortada yok, olmalı veya mevcut sendikalar karara dâhil edilmemelidir (Ö. 5).

Sendikaların Karar Sürecine Dâhil Edilmesinin Memnuniyet Verici Tarafları

Öğretmenlere yöneltilen “Sendikaların karar sürecine dâhil edilmesinin memnuniyet verici tarafları var mıdır? Varsa nelerdir? Niçin?” sorusuna öğretmenlerden 10’u olumlu yanıt vermiş ve gerekçelerini sendikaların öğretmenlerin haklarını savunması ve kararlara müdahale ederek tek taraflı karar alınmasını önleme olarak ifade etmiştir. Sekiz öğretmen bir işe yaramayıp etkisiz kaldıkları gerekçesiyle olumsuz yanıt vermiş ve iki öğretmen herhangi bir fikir beyan etmemişlerdir (Tablo 5).

Tablo 5. Sendikaların Karar Sürecine Dâhil Edilmesinin Memnuniyet Verici Tarafları

Karar	Kodlar	f
Memnuniyet verici tarafları vardır	Öğretmen haklarını savunmaları	8
	Tarafsızlığın sağlanması	2
Memnuniyet verici tarafları yoktur	Etkisiz kalma	8
Toplam		18

Öğretmen görüşlerinden alınan ifadeler şu şekildedir:

Öğretmen haklarını savunma konusunda sendikalar aktif rol oynamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı ve Müdürlükleri nezdinde öğretmen haklarını savunacak ve hak ihlallerini önleyecek bir kurumsal yapının varlığı, demokratik ülkeler için kaçınılmaz bir gerekliliktir (Ö. 1). Öğretmenlerin karşılaştıkları sorunların dile getirilmesi, sorunların önemsenmesi bu konuda Milli Eğitimin bilgilendirilmesi biz öğretmenler için olumludur. Meslek içindeki bireylerin sorunları daha doğru algılaması ve resmi makamlarda izah edebilmesi için gerekli bir yapılandırma (Ö. 2). İşveren kurulu temsilcileri ile sendika yetkililerinin eğitim çalışanlarının tayin ve yer değişikliği, idareci ile öğretmen iletişimi, sosyal ve özlük haklarının geliştirilmesi, mevzuatın işleyişi noktasında çalışma yapması ve öğretmenlerin lehine sonuç alması beklenen bir çalışmadır (Ö. 13). Eğer onlar dâhil olmazlar ise, sadece

çok belirli bir grubun istek ve ihtiyaçları doğrultusunda daha da vahim kararlar alınacaktır. Aynı şekilde eğitim kararlarını denetleyerek tarafsızlığı sağlayacak bir sendika olmaksızın kararların adaletli olmasını beklemek hayal olur (Ö. 19).

Memnuniyet verici bir tarafı olduğunu düşünmüyorum. Taraf tutma, adam kayırma, beceriksiz kişilerin yönetici seçilmesi vs. sebeplerle bir işe yaramadıklarını ve etkisiz kaldıklarını düşünüyorum (Ö. 5).

Sendikaların Karar Sürecine Katılımlarının Edilmesinin Rahatsız Edici Tarafları

Görüşme yapılan öğretmenlere yöneltilen “Sendikaların karar sürecine dâhil edilmesinin rahatsız edici tarafları var mıdır? Varsa nelerdir? Niçin?” sorusuna öğretmenlerden 14’ü rahatsız edici taraflarını gerekçelendirerek ifade etmişlerdir. 6 öğretmen de bu konuda fikri olmadığını ifade etmiştir (Tablo 6).

Tablo 6. Sendikaların Karar Sürecine Dâhil Edilmesinin Rahatsız Edici Yönleri

Kodlar	f
Siyasetin etkili olması	5
Adaletsizlik ve ayrıştırma	8
Verimli olmamaları	1
Toplam	20

Görüşmeye katılan öğretmen görüşleri aşağıda örneklendirilmiştir.

Sendikaların ait oldukları siyasi görüşler eğitim politikalarına olumsuz etkiler yapabilir. Her sendika bir siyasi partinin uzantısı gibi görünüyor ve ondan bağımsız hareket edemiyor (Ö. 1). Sendikalar siyasi partilerden bağımsız olarak karar alamıyorlar. Devlet tarafından alınan kararlarda sendikaların pek bir etkisi olmuyor (Ö. 4). Sendikalar işveren kurulunun karşısında devletin ve eğitim çalışanlarının yanında bulunması gerekirken sendikaların hükümet yanlısı bir tavır tutum içerisine girmesi biz eğitim çalışanlarını rahatsız etmektedir (Ö. 13). Sendikaların daha çok ideolojik yaklaşımlar sergilemesi ve siyasetten sıyrılamaması süreçte en büyük rahatsız edici durum (Ö. 17).

Sendikalar karar sürecine dâhil edildiğinde çoğunluğu oluşturan sendikalar tüm kararları kendi sendika çıkarlarına uygun olarak alabiliyorlar. Bu durumda azınlıkta olan sendikaların pek de söz hakkı olmuyor (Ö. 8). Doğru temelde işlemediğinden ayrıştırıcı işlev görüyor. Hâkim olan sendika sadece kendi çıkarlarını düşünüyor, hatta haklı ve güzel bir karar bile olsa bu fikir-karar diğer sendikadan çıkmışsa ona destek olmuyor. Birçok olayda bunun örneklerini görmekteyiz (Ö. 9). Karar sürecinde adaleti engelliyor. Yaşananlar ortada olduğundan örnek olaya ihtiyaç yoktur (Ö. 18).

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Milli Eğitimin yönetsel kararlarında sendikaların etkili olmadığı görüşü öğretmenler tarafından kabul görmektedir. Bu durum sendikaların faaliyet alanlarında aktif olarak faaliyet göstermediği anlamına gelebileceği gibi öğretmenlerin sendikaların faaliyet ve etki alanları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları anlamına da gelebilir. Eraslan (2012) da bilinçli sendikal yapılanma için eğitim fakültelerinden başlanarak bilinçlendirme eğitimlerinin düzenlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Sendikaların sendikal eğitime daha çok önem vermesi ve bu yönde çalışmalar yapması gerekmektedir (Taşdan, 2013). Sendikaların etki

alanları konusunda fikir beyan eden öğretmenlerin en çok üzerinde durduğu noktalar sendikaların yönetici atamaları ve memur haklarını savunmada etkili olduğu görüşüdür. Eğitim politikalarını etkileme ve kalitesini artırma ile ilgili sendikalara yönelik öğretmenlerin olumlu düşüncelerin olmaması sendikaların bu noktada önemli eksiklerinin olduğu anlamına gelebilir. Taşdan (2013) araştırmasında, sendikaların eğitimin niteliğini artırma konusunda yeterince, hatta hiç çalışmadıkları yönünde ağırlıklı bir görüşü desteklemektedir. Araştırmada ayrıca; sendikalı öğretmenlerin çoğunun sendika üyesi olmanın bir faydasını görmedikleri, sendikaların enerjilerini daha çok üye kazanmak, aidat toplamak ve diğer sendikalarla çekişme konusunda harcadıkları sonucuna ulaşmıştır. Karaman ve Erdoğan (2016) tarafından yapılan araştırmada da çalışanların önemli bir kesiminin sendikal faaliyetlerle önemli kazanımlar elde edebileceğine inanmadığı, sendikaların çalışmalarına güvenmediği veya sendikalara önyargıyla yaklaştığı sonucu çıkmıştır. Kara (2016) tarafından yapılan araştırmada da öğretmenlerin, sendikaların amaçları dışında siyasi güdümlü hareket etmeleri, okullarda gruplaşmalara neden olmaları, sendikal çalışmaların samimi olmadığı ve kişiler tarafından şahsi menfaatlere yönelik suiistimal edildiği gerekçeleriyle sendikalara mesafeli yaklaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Köybaşı Uğurlu ve Aslan (2016) tarafından yapılan araştırmada da, araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısı sendikaların etkisiz ve yetersiz olduğunu ve siyasi güdümlü hareket ettiklerini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin diğer yarısı ise sendikaların özlük haklarının korunması ve güvence altına alınması konusundaki etkilerinden söz etmişlerdir. Berkant ve Gül (2017) tarafından yapılan araştırma sonuçlarında, katılımcı öğretmenlerin çoğunluğunun sendikaların ekonomik, özlük hakları ve özgürlük konularında kazanımlar elde etmede etkili olduklarını savunmuşlardır. Eğitim- öğretim konularında ise sendikaların yeterince etkili olmadığı görüşünün ön plana çıktığı sonucuna varılmıştır. Aksoy ve Günbayı (2016) tarafından yapılan araştırmada ise, araştırmaya katılan öğretmenlerin sendikalarından öncelikli olarak ekonomik ve özlük hakları mücadelesi ile demokrasi mücadelesi beklentilerinin olduğu; fakat öğretmenlerin yarısı sendikadan bu beklentilerinin gerçekleşmediğini, az bir kısmı ise bu beklentilerin kısmen gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Özetle araştırmaya göre öğretmenlerin, sendikaların etkililiği ve etki alanları konusunda tatmin olmadığı ve asıl odaklanması gereken üyelerinin haklarını savunma ve refah düzeyini artırma, eğitim politikalarına yön verme ve eğitimin kalitesini arttıracak faaliyetler düzenleme konusunda eksik kaldıkları sonucu ortaya çıkmaktadır.

Milli Eğitim kararlarında sendikal etkileri değerlendiren öğretmenlerin yarıya yakını bu etkiyi farklı gerekçelerle doğru bulurken kalan kısmı sendikal etkiyi doğru bulmamıştır. Demokratik karar alma sürecinde sosyal örgütlerin etkin katılımı olası ve istenilen bir durumdur. Oysa görüşme yapılan öğretmenlerin yarıya yakınının sendikaların karar sürecine katılımını farklı gerekçelerle doğru bulmaması sendikal etkinin istenilen doğrultuda olmadığı ve sendika faaliyetlerinin sağlıklı yürütülmediğinin kabul edilmesi anlamına gelebilir. Karar sürecine katılımı doğru bulan öğretmenler daha çok sendikaların öğretmenlerin halinden anlayan destek verici özelliğine dikkat çekmişlerdir. Karar sürecine sendikal katılımı doğru bulmayan öğretmenler ise daha çok sendikaların adaletsiz uygulamaları ve siyasetin etkisinde kalmalarını gerekçe göstermişlerdir. Yapılan birçok araştırmada (Taşdan, 2013; Eraslan, 2012, Cerev 2013; Berkant ve Gül, 2017; Kara, 2016; Karaman ve Erdoğan, 2016) öğretmenlerin sendikalara yönelik en temel eleştirilerinden biri olarak sendika-siyaset ilişkisi vurgulanmaktadır. Sendikaların, siyasi partilerin sendikal yansımaları halinde ortaya çıkması ve partilerin siyasetinin ötesine geçememesi çoğunlukla eleştirinin odak noktasıdır. Araştırmalarda bu çizgideki sendikacılıktan pek de umutlu olmayan bir öğretmen camiasının sendikaların Milli Eğitim (özellikle eğitim-öğretim politikaları anlamında) kararlarında etkili olmasını umması beklenemez. Dolayısıyla öncelikle sendikal bilincin yerleştirilmesi önem arz etmektedir. Sendikaların karar sürecine dâhil edilmesinin memnuniyet verici tarafları konusunda öğretmenlerin yarısı sendikaların öğretmen haklarını savunmasından ve çalışanları

temsil ederek tek taraflı karar alınmasını engelleyici özelliğinden dolayı memnuniyet belirtmişlerdir. Ve yine öğretmenlerin yarıya yakını sendikaların beğenilmeyen uygulamaları sebebiyle bir işe yaramadıklarını düşünmüşler ve memnuniyet verici taraflarının olmadığını ifade etmişlerdir.

Görüşme yapılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu farklı gerekçelerle sendikaların karar sürecine dâhil edilmesinin rahatsız edici taraflarına değinmiş ve bu duruma farklı gerekçeler sunmuşlardır. Taşdan (2013) da öğretmenlerin genel olarak sendikalara pek olumlu bakmadığı ve özellikle sendika yetkililerinin yetersizliklerinden ve sendika-siyaset ilişkilerinden rahatsızlık duyduklarını belirtmektedir. En çok değinilen iki fikir adaletsizlik, kayırma, ayırıştırma ve siyasetin sendikalar üzerinde etkili olmasıdır. Sendikaların siyasi partilerle özdeşleşmesi önemli sorunlardan bir olarak görülebilir (Karataş 2015). Bu konuda bir fikir belirtmeyen öğretmenlerin olduğu görülmektedir. Bu durum araştırmanın sadece bilimsel amaçlı yapıp verilerin kişi veya kurumlarla paylaşılmayacağı ve kişisel bilgilerin asla deşifre edilmeyeceğinin teminatı verilmesine rağmen bazı öğretmenlerin sendikalar konusunda konuşmaktan çekindiği ve sendikal uygulamaları özellikle temsil yetkisi olan sendikaların uygulamalarını eleştirmekten kaçındığı şeklinde yorumlanabileceği gibi öğretmenlerin sendikal süreçlerden haberdar olmadığı anlamına da gelebilir. Karaman ve Erdoğan (2016) da öğretmenlere göre, siyasal iktidara yakın sendikalar daha özgür bir hareket alanına sahip olup gelişirken, muhalif partilerle ilişkilendirilen sendikaların gizli veya açık baskılara maruz kaldığını ifade etmektedir. Aynı çalışmada sendika üyeliğinin (muhalif sendikalar için) kariyer basamaklarında yükselmeye engel olması endişesinin taşındığını göstermektedir. Bu durum sendikacılığın gelişmesi önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Köybaşı Uğurlu ve Aslan (2016) da çalışmalarında sendikaya üye olmayan öğretmenlerin üye olmama gerekçelerinin başında sendikaların siyasete alet olması vurgusu yer almaktadır. Yine aynı çalışmada öğretmenler tarafından sendikaların olumsuz yönlerinin en başında “siyasi görüşlere göre çeşitlenmesi” ifade edilmektedir.

Araştırmada yer alan katılımcıların görüşleri bağlamında bakıldığında özetle; Türkiye’de eğitim sendikacılığının eğitim camiasına önemli katkıları olmakla birlikte eğitim politikalarına ve eğitsel faaliyetlere katkılarının yetersiz olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Sendikal faaliyetlerde eğitim politikaları henüz öncelikli konular arasında yer almamaktadır. Türkiye’nin sosyo-ekonomik gelişimi de göz önünde bulundurulduğunda; eğitsel sendikacılığın iptidai düzeyde henüz temel ihtiyaçları karşılama anlamında bir gayret içinde olduğu ve eğitsel kararlarda politika oluşturma ve yön verme düzeyine çıkamadığı ifade edilebilir. Fikir özgürlüğü konusunda ideolojik ve siyasi etkiler ışığında örgütlenmeler rağbet görmektedir. Bu durumda ise sendikalar muktedir veya muhalif tarafın temsilcileri hükmünde görüldüklerinden dolayı Milli Eğitim politikalarına etkileri öğretmenlerde kaygı uyandırmaktadır denilebilir.

Verimli sendikacılık ve eğitim sendikalarının etkin çalışma alanları üzerine gerek alan yazından gerekse paydaşlardan görüşler alarak sendikal faaliyetlerde verimlilik üzerine araştırmalar yapılabilir. Temel amacı üyelerinin haklarını korumak olan eğitimde sendikal yapılanma, üyeleri olsun veya olmasın tüm eğitim çalışanlarının haklarını koruyacak yapıda bir üst yapılanma ile birleştirilerek karar sürecine dâhil edilmedeki sakıncalar giderilebilir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, B. ve Günbayı, İ. (2016). Eğitim-Sen Üyesi Öğretmenlerin Sendikalarından Beklentilerine İlişkin Görüşleri. *Eğitim, Bilim, Toplum Dergisi*, 14(54), 8-24.
- Akyüz, Y. (2007). Doğuşunun yüzüncü yılında Türkiye’de öğretmen örgütlenmesinin ilk on yılına bakışlar (1908 - 1918). *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 22, 1- 50.
- Berkant, H. G., & Gül, M. (2017). Sendika Üyesi Öğretmenlerin Sendikalara Yönelik Algıları ve Sendikalardan Beklentileri. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 6(1).
- Cerev, G. (2013). Geçmişten günümüze öğretmenlerin sendikal örgütlenme mücadelesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 203-216
- Creswell JW. (2003). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Approaches to Research*. Upper Saddle River, NJ: Merrill/Pearson Education
- Eraslan, L. (2012). Türkiye’de eğitim sendikacılığının tarihsel perspektifi ve günümüz eğitim sendikacılığının değerlendirilmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Bahar (28), 1-15.
- Genelge (2005). Sendikal Gelişmeler Doğrultusunda Alınacak Önlemler. Resmi Gazete. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/06/20050602-7.htm>
- Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu (2001). Resmi Gazete, Kanun Numarası 4688. Yayınlandığı resmi gazete tarih 12/07/2001.
- Kara, M. (2016). Öğretmenlerin Sendikalara Üye Olmama Nedenleri Ve Sendikalardan Beklentileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 22, Mart 2016, s. 423-440
- Karaman, H. G. ve Erdoğan, Ç. (2016). Türkiye’deki Eğitim Sendikalarına Yönelik Bir İnceleme: Amaçlar, Beklentiler ve Sorunlar. *Sakarya University Journal of Education*, 6(2), 123-140.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Karataş, S. (2015). Mesleki Örgütlenmeler Hakkında Eğitim Yöneticileri ve Öğretmen Görüşleri. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, (11), 3-22.
- Kayıkçı, K. (2013). Türkiye’de Kamu ve Eğitim Alanında Sendikalaşma ve Öğretmen ile Okul Yöneticilerinin Sendikalardan Beklentileri. *Amme İdaresi Dergisi*, 47(1).
- Köybaşı, F., Uğurlu, C. T., ve Arslan, C. (2016). Öğretmenlerin Sendikal Örgütlenmeye İlişkin Görüşleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(27/3), 101-123.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis*. SagePublication, London, 2. Edition.
- Online 1 (2011). “Toplu Sözleşme Hakkı ve Bütün Yönleriyle İlk Toplu Sözleşme” https://www.ebs.org.tr/ebs_files/files/yayinlarimiz/128-egitimbirsen.org.tr-128.pdf
- Online 2 (2018). “MEB’de örgütlü sendikaların üye sayısı belli oldu.” <https://www.memurlar.net/haber/752056/meb-de-orgutlu-sendikalarin-uye-sayisi-belli-oldu.html>
- Online 3 (2019). “Memur sendikalarının 2019 yılı üye sayıları yayımlandı.” <https://www.memurlar.net/haber/840366/memur-sendikalarinin-2019-yili-uye-sayilari-yayimlandi.html>
- Taşdan, M. (2013). Eğitim işkolundaki sendikalara ilişkin öğretmen görüşleri; nitel bir araştırma. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 231-265.

- Uzuner, Y. (1999). Niteliksel Araştırma Yaklaşımı,” (Ed. Ali Atif Bir) *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Yasan, T. (2012). İlköğretim okulu yöneticilerinin ve öğretmenlerinin sendikalara ilişkin görüşlerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi: Malatya il merkezi örneği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 271-293.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi.